

hiermee dink en begeer? Vir hom sal daar geen dag so groot wees as die dag wanneer sy nasie weer die vryheid sal 'besit waaronder hy gebore is nie. Gebore republikein, van 'n onafhanklike Staat, wat deur geweld van sy onafhanklikheid beroof is, bly dit die begeerte van sy lewe om sy eie vlag weer te sien wapper.

Ja, waar hy die geleentheid het, laat hy dié nie verbygaan om sy volk toe te spreek nie, en dan doen hy dit op sy eie manier en in sy eie kernagtige Afrikaans. Wat dan tref, is nog meer die magtige persoonlikheid van die man as die woord wat hy spreek—maar wààr hy ook verskyn, daar trek hy die aandag sonder dat hy dit ooit soek, en so toon hy dat hy nog vandag dieselfde Christiaan de Wet is wat sy volk so innig liefhet, wat deur sy volk ook altyd hoog gehou word, wat ook die grote wêreld ken en eer.

HOOFSTUK XXXIV.

DIE PERSOON VAN DE WET.

Ons wil dit nie waag om ons nou al in bespieëlinge te verdiep oor die vraag wat die plaas sal wees wat Christiaan de Wet sal inneem in die geskiedenis van ons volk nie. Ons wil maar nou, nadat ons getrag het in hierdie bladsye om sy beeld te teken, ons blik op hom werp, nou hier vir die laaste keer, en dan teruggee wat die indruk is wat hy op ons maak. Miskien kry ons dan tog 'n idee van wat die nageslag van hom sal dink.

In sy *Piet Retief* sê Preller dat die nasionale bewustheid wat in elke Afrikaner leef, vir die eerste maal Piet Retief en sy manne besiel het. Is dit waar van Piet Retief, dan kan dit van Christiaan de Wet gekonstateer word dat die nasionale bewustheid in hom voortbestaan het. „Ek is geen Engelsman,” het hy op Koppies gesê, „en ek is geen Duitser: ek is Afrikaner.”

Waar dan nou sy beeld voor ons oprys, is dit die gestalte van die man wat die verpersoonliking is van die nasionale bewustheid van die Afrikaner—en hy is dit soos dit vorm gekry het by die Voortrekkers. Hy het altyd aan 'n Voortrekker laat dink, soos 'n Voortrekker sou bestaan het in die tyd waarin ons leef.

Wat by De Wet op die voorgrond gekom het, was die regvaardigheid- en vryheidsin van die Voortrekkers.

Die regvaardigheidsin was diep in die Voortrekkers ingeworteld. So sterk het die gevoel onder hulle vir wat reg is, geleef, dat hulle van die barbare rondom hulle nooit 'n duim grond geneem het nie. Die Kaffernasies het vir hulle veilig kan voel as bure van die Voortrekkers. Dit blyk uit die geskiedenis. Vir grond wat die Voortrekkers in besit gekry het, het hulle betaal deur dit te verruil van die inboorlinge of daarvoor dienste te bewys.

Nou is dit in verband met hierdie geregtigheidsin van die Voortrekkers dat die optree van De Wet in die laaste maande van 1914 moet beskou word. Dit het in hierdie bladsye geblyk dat hy gestaan het voor die vraag of die voorneme wat die Regering in die sin gehad het, regvaardig was of nie. Dié vraag het vir hom verontrus, en toe hy in verset met die Owerheid gekom het, was dit nie opstand teen die wettige gesag nie. Hy het nie „gerebelleer” in die gewone sin van die woord nie—in die sin, nl. dat hy 'n rewolusie voor oë gehad het toe hy, op die begrafnis van generaal De la Rey en op die eerste vergaderinge wat daar gehou is, gespreek het teen die intensie van die Regering om op Duits-Suidwes-Afrika 'n inval te doen. Hy het die wapen in die hand geneem, ja, maar dit was nie om daarmee die Regering omver te werp nie, ook nie om daarmee hom los te worstel van die Engelse heerskappy nie: hy het die wapen geneem as die laaste middel wat hy gehad het, omdat die Regering, deur die afkondiging van die krygswet, dit vir hom onmoontlik gemaak het om op konstitusionele wyse, soos dit sy plan was, die Regering daarvan te

oortuig dat die volk teen die verowering van Duitse gebied was. Hy het die wapen ook opgeneem om krag by sy protes by te sit; en die wapen het hy nie gebruik totdat die wapen teen hom gekeer was nie. Toe was dit rebellie!

Oor die kwessie van rebellie is daar veel gedink en gepraat in die onstuimige dae van die laaste maande van 1914. Die kwessie is nie alleen op politieke terrein bespreek nie: dit is veral van die godsdienstige kant dat baie ernstige mense dit vir hulle afgevra het wat hulle oor die saak moes dink. Breedvoerig in die vraag, hoe die rebellie eties-religieus beskou moet word, kan ons nie tree nie. Dit sal genoeg wees om te sê dat uitleggers van die Bybel van opinie verskil oor die vraag of rebellie altyd sonde is. Ons kan volstaan hier met 'n enkel woord te verwys na wat Kalvyn oor die saak geleer het. Oral in sy „Kommentare” en waar hy die kwessie bespreek in sy „Institusie,” veroordeel hy rebellie in die sterkste bewoordinge. Dit kan dan vir ons 'n uitgemaakte saak wees dat die Bybel, as algemene reel, dit as misdadig verklaar om teen die Owerheid op te staan. Maar Kalvyn het rebellie tog nie in absolute sin veroordeel nie—daarvoor was hy te nugter. Onder sekere omstandighede het hy opstand verdedig. Dit is wat hy, onder ander, in sy „Institusie” (IV, XX, 31) sê: „So ver daarvandaan is dit dat ek hulle (die voormanne van die volk) verbied om hulle plig te doen, dat ek verklaar as hulle vir koninge oogluikend toelaat om die volk geweld aan te doen en te verdruk, dat sulke huigelagtigheid gelyk staan met misdadige ontrow, omdat hulle also die vryheid van die volk, waarvan hulle weet dat hulle die deur God aangestelde bewaarders is, bedrieglik verraai.”

Maar daar is nog die ander trek in De Wet—sy vryheidsin. Dit het uitgekóm in sy hele lewe. Toe die Transvaal geannekseer geword het, het hy uitgeroep: „Transvaal moet terugkom.” En toe sy broeders aan die oorsyde van die Vaalrivier in die stryd gewikkeld was, het hy sy hele lot met hulle ingewerp. Hoe het hy ook nie met die inspanning van al sy kragte in die worstelstryd van die twee Republieke alles gedoen wat hy maar kon om die vryheid van sy volk te behou. Toe die onvermydelike gekóm het, het hy vir hom onderwerp. Daartoe was hy gedwing deur die oorweldigende oormag van Engeland. Hoe onverstaanbaar dit vir hom was, het hy vir hom verneder onder die kragtige hand van God, so eerlik, so volkome, dat hy aan die einde van sy boek dit aan sy volk gesê het: „Laat ons ons nuwe Regering getrou wees. Laat ons dit wees tot ons eie behoud. Laat ons dit ook wees soos dit 'n volk betaam wat gedoen het wat ons gedoen het.”

Maar tevrede?—Hoe kon hy tevrede wees—hy die sterke stryder vir die vryheid? Hoe kon hy tevrede wees—hy wat alles vir die onafhanklikheid van sy volk ten offer gebring het? Nee, nog altyd diep op die bodem van sy hart het hy—hoe hy ook eerbiedig onder Gods beskikking gebuig het—dit geglo dat dit nie vir altyd sou wees dat sy volk van sy vryheid sou beroof bly nie.

Hierdie geregtigheids- en vryheidsidee het by Christiaan de Wet hulle wortels gehad in die godsdienssin van die Voortrekkers. Die godsdiens het in sy hart die snare die diepste en die langste laat tril. Daarom het hy die optree van die Regering as 'n vergryp in godsdienstige sin beskou, en hy was bedug daaroor dat Gods vloek om dié misdaad op die volk sou kan daal. Hy was daar ook seker van dat sy

volk nog altyd 'n godsdienstige nasie was, en hy het dit ook in sy getuienis in die gereghof uitgespreek— ja, hy kon die Afrikaanse nasie vir hom nie voorstel as sonder godsdiens bestaande nie.

En hy is nog vir sy volk, ná ernstige krankhede, gespaar. Hy is een van die stoere geslag wat aan verbygaan is; maar tog is hy 'n kind van ons tyd. Dat hy in die teenwoordige kan leef, daarvan het hy sy hele lewe bewys gegee. Nooit het hy laat dink aan 'n verstening uit die verlede nie. Dat hy meegeleef het in die nuwe fase van die ontwikkeling van sy volk, het geblyk uit sy toesprake in die Volksraad van die Vrystaat voor die oorlog, en later, toe hy as Minister van Landbou opgetree het, ook toe hy lid was van die Nasionale Konvensie. Maar hy het dit gevoel dat Suid-Afrika hom nie mag losmaak van sy verlede nie. „Wee! die volk wat dit doen!” het hy op die begrafnis van president Kruger gesê, en so het hy in hierdie oortuiging naas dié grote volksman sy plaas ingeneem.

So staan Christiaan de Wet dan voor sy volk vandag. Hy is vir sy volk die skakel tussen die teenwoordige en die verlede. As die kinders van sy volk van hom wil leer dat waar hulle die nasie verder opbou na die nuwe eise van die nuwe tyd, hulle dit doen op die grondveste wat die vadere, in die vrees van God, gelê het, dan sal Christiaan de Wet seker nie tervergeefs gewerk en gestry het nie.

BYLAE A (sien blads. 119).

HET MIDDELBURGSE VOORSTEL, 7 MAART 1901

(Vertaling)

Met betrekking tot ons gesprek te Middelburg op de 28ste Februarie heb ik de eer u te berichten dat in geval van 'n algemene en volledige staking van vijandelikheden en de overgave van alle geweren, ammunitie, kanonnen en ander oorlogsmaterieel in handen van de burgers of in de Regeringsdepôts of elders, Z M Regering gereed is de volgende maatregelen aan te nemen: Z M. Regering zal dadelik 'n amnestie toestaan in de Transvaal en de Oranje-Rivier-Kolonie voor alle bona fide daden van oorlog, begaan gedurende de jongste vijandelikheden. Britse onderdanen, behorende tot Natal en de Kaapkolonie, terwijl zij niet gedwongen zullen zijn naar de kolonieën terug te keren, zullen, indien zij zulks doen, onderhevig zijn behandeld te worden volgens de wetten van de kolonieën die speciaal gemaakt werden om in de omstandigheden uit de tegenwoordige oorlog ontstaan, te voorzien.

Zoals gij ongetwijfeld weet, heeft de speciale wet in de Kaapkolonie de straffen voor hoogverraad in het onderhavig geval grotelijks verzacht.

Alle krijgsgevangenen, nu op St. Helena, Ceylon of elders, zijnde Burgers of Kolonisten, zullen bij het voltooiën der overgave teruggebracht worden naar hun land, zodra alle schikkingen voor hun vervoer getroffen kunnen worden.

Op de vroegst mogelijke datum zal militaire administratie ophouden en vervangen worden door civiele administratie in de vorm van een Kroonkolonieregering. Er zullen dus vooreerst in ieder van de nieuwe kolonieën 'n Gouverneur en 'n Uitvoerende Raad zijn, bestaande uit de voornaamste ambtenaren, met 'n Wetgevende Raad, bestaande uit 'n zeker aantal officiële leden, aan wie zal toegevoegd worden 'n genomineerd niet-officieel element.

Maar het is de wens van Z.M. Regering, zodra omstandigheden zulks toelaten, 'n vertegenwoordigend element in te voeren en eindelijk aan de nieuwe kolonieën het voorrecht van zelfregering toe te staan. Bovendien, bij het ophouden van vijandelijkheden, zal 'n Hooggerechtshof in ieder van de nieuwe kolonieën daargesteld worden om de wetten van het land te handhaven, en dit hof zal onafhankelijk zijn van het uitvoerend gezag.

Kerkelijke eigendommen, publieke en weesfondsen zullen gerespekteerd worden.

Zowel de Engelse als de Hollandse taal zullen gebruikt en onderwezen worden in publieke scholen wanneer de ouders der kinderen zulks verlangen, en zullen toegelaten worden in de gerechtshoven.

Wat betreft de schulden van de gewezen Republikeinse Regeringen, kan Z.M. Regering geen verantwoordelijkheid op zich nemen. Zij is echter bereid, als 'n daad van gratie, 'n som, niet te bovengaande £1,000,000, terzijde te zetten om aan de inwoners van de Transvaal en de Oranje-Rivier-Kolonie terugbetaling te doen voor goederen van hen gekommandeerd (door de Republikeinse Regering) of na de anneksatie door kommandanten in het veld, die in de positie waren zulk kommanderen met geweld uit te voeren. Maar zulke vorderingen moeten bewezen worden tot satis-

R

faktie van 'n rechter of rechterlike kommissie door de Regering aangesteld, om ze te onderzoeken en te betalen, en, indien in het geheel een milioen pond sterling te bovengaande, zullen zij onderworpen zijn aan 'n vermindering pro rata

Ik wens ook UEd. Gestr. te berichten dat de nieuwe Regering dadelik in overweging zal nemen de mogelijkheid van door 'n lening te hulp te komen de bewoners van plaatsen die de eed van getrouwheid willen afleggen, om alle schade te herstellen geleden door het vernielen van gebouwen of verlies van vee gedurende de oorlog, en dat gene speciale oorlogsbelasting gelegd zal worden op plaatsen om de oorlogskosten te bestrijden.

Wanneer Burgers de bescherming van vuurwapens nodig hebben, zullen die hun toegelaten worden door licentie en bij behoorlike registratie, mits zij de eed van getrouwheid afleggen. Licenties zullen ook uitgereikt worden voor „sporting rifles,” geweren, enz., doch militaire vuurwapens zullen alleen toegelaten worden voor de doeleinden van zelfbescherming.

Wat betreft het verlenen van stemrecht aan Kaffers in Transvaal en de Oranje-Rivier-Kolonie, is het niet de bedoeling van Z M. Regering zulk stemrecht te geven, alvorens aan deze kolonieën vertegenwoordigend bestuur geschonken is en, indien het verleend wordt, zal dit zodanig beperkt zijn, dat de rechtmatige overheersing van het blanke ras verzekerd wordt. De wettelijke positie van gekleurde personen zal echter gelijksoortig zijn met die welke zij in de Kaapkolonie hebben

Ten slotte moet ik UEd. Gestr berichten dat, indien de termen nu aangeboden, niet na 'n redelike tijd tot overweging aangenomen worden, zij beschouwd moeten worden als gekanceleerd

BYLAE B (sien bladsy 119)

BRIEF VAN DIE TRANSVAALSE REGERING AAN DIE
VRYSTAATSE.

Gouvernementskantoren te Velde,
Distrikt Ermelo, Z.A.R.,
10 Mei 1901

Z.Ed Gestr Gouverts -Sekretaris, O V S.

WelEd Gestr. Heer,—

Hiermede heb ik de eer u te berichten dat heden de volgende officieren de Regering alhier ontmoet hebben, t.w., Z.Ed Gestr de Kommandant-Generaal, Generaal B Viljoen, Generaal J. C. Smuts (Staatsprokureur), welke laatstgenoemde de westelike distrikten vertegenwoordigde. Onze toestand werd rijpelijk besproken en o a op de volgende feiten gewezen.—

Eerstens Dat er nog gedurig klompjes Burgers de wapens gaan nederleggen bij de vijand, en dat het gevaar steeds dreigender wordt, waardoor wij er aan blootgesteld worden, dat onze zaak tot 'n eerloos einde lopen zal, omdat het gevolg daarvan kan zijn dat de Regering en de officieren in het veld gelaten zullen worden zonder Burgers Hierdoor drukt 'n zware verantwoordelijkheid op de Regering en krijgsofficieren, aangezien zij het volk en niet zichzelf vertegenwoordigen

Tweedens. Dat onze ammunitievoorraad zo uitgeput is, dat geen belangrijke slag meer zal kunnen geleverd worden en dat wij daardoor gebracht zullen worden tot 'n toestand van hopeloos vluchten voor de vijand. Hierdoor wordt het ook onmogelijk voor ons onze mensen met hun vee te beschermen, en worden zij al armer en wanhopiger, en zullen wij spoedig niet meer in staat zijn onze legermachten van levensmiddelen te voorzien.

Derdens. Door bovenstaande feiten wordt het gezag der Regering allengskens meer en meer verzwakt en ontstaat het gevaar dat het volk alle respekt en ontzag voor zijn wettige overheid verliest, en in 'n toestand van wanordelijkheid vervallen kan, en onze verdere volharding in zulke strijd kan alleen strekken om het volk al meer in verderf te storten en hun duidelijk te maken dat alleen het vijandelijk gezag in het land bestaat.

Vierdens. Niet alleen wordt ons volk op bovenstaande wijze verbrokkeld, maar zal het ook gewis gebeuren dat de voormannen van het volk, wier persoonlike invloed hen tot dusverre bijeen heeft gehouden, totaal in verdenking bij hen zullen vervallen en allen invloed verliezen, waardoor alle hoop op herleving van de volksgeest in de toekomst zal verloren gaan.

Vijfden. Het volk dringt gedurig aan op 'n antwoord of de vraag welk vooruitzicht er nog bestaat om de strijd met enig goed gevolg voort te zetten, en zij hebben het recht te verwachten, wanneer het de Regering en de voormannen duidelijk is geworden dat er geen vaste hoop meer voor onze zaak is, dat zulks eerlijk en rondborstig aan hen zal bekend gemaakt worden.

Tot hier toe hebben de Regering en het Volk verwacht dat, door medewerking van onze Deputatie en

komplikatie in Europese toestanden, er 'n hoop op redding van onze zaak zou kunnen ontstaan, en de Regering gevoelt sterk dat, alvorens 'n beslissende stap te nemen, nogmaals 'n poging moet worden aangewend om tot zekerheid hieromtrent te geraken.

Bovenstaande punten in acht nemende is de Regering met de reeds genoemde officieren tot het besluit gekomen:—

Eerstens. Dat 'n verzoek nog heden worde gericht aan lord Kitchener dat, door tussenkomst van gezanten van ons naar Europa, de toestand van ons land aan Z H Ed. Staatspresident Kruger zal worden medegedeeld, welke afgezanten met de meeste spoed zullen moeten terugkeren.

Tweedens. Dat, indien dit verzoek afgeslagen wordt, of tot negatieve resultaten leidt, er dan 'n wapenstilstand zal gevraagd worden, waarbij de gelegenheid zal worden gegeven om in overleg met Uw Regering het volk der beide Staten te raadplegen om finaal te beslissen wat ons te doen staat. Dit is echter onderworpen aan enige oplossing welke Uw Regering met inachtneming van bovenstaande bezwaren zou kunnen voorstellen

De Regering gevoelt zeer ernstig dat de tijd voorbij is om deze zaak zo te laten voortgaan en dat de tijd gekomen is om nu besliste stappen te nemen en zou gaarne zo spoedig mogelijk 'n antwoord van Uw Regering ontvangen

Ik heb de eer te zijn,

Uw Ed. Gestr Dw. Dienaar,

(w.g.) F. W. REITZ,
Staatssekretaris.

BYLAE C (sien bladsy 122)

PROCLAMATIE ¹⁾

Door Zijne Excellentie Baron Kitchener van Khartoum, G C B., K.C M G., Generaal, Opperbevelhebber van Z M machten in Zuid-Afrika, Hooge Commissaris van Zuid-Afrika en Administrateur van den Transvaal, enz , enz.

Nademaal de gewezene Oranje Vrijstaat en Zuid-Afrikaansche Republiek aan Z.M bezittingen geannexeerd zijn,

En nademaal Z.M. machten voor een geruimen tijd in volle bezit zijn van den Gouvernementszetel van beide genoemde grondgebieden met hunne publieke kantoren en al de werktuigen van administratie, zoomede al de voornaamste steden, en den geheelen spoorweg;

En nademaal de groote meerderheid der burgers van de twee gewezene Republieken ten getale van 35,000 uitgezonderd diegenen, die in den oorlog gevallen zijn, thans krijgsgevangen zijn, of zich onderworpen hebben aan Z M Regering en thans rustig wonen op dorpen of kampen onder beheer van Z M machten,

En nademaal de burgers van de gewezene Republieken, thans onder de wapenen tegen Z M. machten niet alleen min in getal zijn, maar bijna al

---

¹⁾ So vertaal was die Proklamatie aan generaal De Wet toegesend

hunne kanonnen en krijgsbehoeften verloren hebben en zonder behoorlijke militaire organisatie zijn en derhalve niet in staat zijn om regelmatig oorlog te voeren of eenig georganiseerd verzet aan Z M machten in eenig gedeelte van het land te bieden,

En nademaal de burgers, die thans nog onder de wapenen zijn, alhoewel niet in staat regelmatig oorlog te voeren, voortgaan aanvallen te maken op kleine posten en afdelingen van Z M machten, te rooven en eigendommen te vernielen en de spoorwegen en telegraaflijnen, zoowel in de Oranje Rivier Kolonie als in de Transvaal en andere gedeelten van Z M Zuid-Afrikaansche bezittingen te beschadigen,

En nademaal het land daardoor in opschudding wordt gehouden en de voortzetting van den landbouw en nijverheid belet wordt,

En nademaal Z M Regering besloten heeft een einde te maken aan een toestand, die nutteloze bloedstorting en verwoesting doet aanhouden en rumatie veroorzaakt aan de groote meerderheid der bevolking, die begeerig zijn in vrede te leven en een broodwinning te hebben voor zichzelf en hunne families,

En nademaal het rechtvaardig is tegen degenen, die zich nog verzetten stappen te nemen en vooral tegen de personen die gezag hebbende, verantwoordelijk zijn voor het voortduren van den tegenwoordigen toestand van nutteloosheid en die hunne medeburgers aansporen om hunne hopeloozen tegenstand tegen Z M. Regering voort te gaan,

Zoo is het dat ik, Horatio Herbert, Baron Kitchener van Kartoum, G C.B., K C M.G , Generaal Opperbevelhebber van Z M. machten in Zuid-Afrika, Hooge Commissaris van Zuid-Afrika, op last van Z M. Regering proclameer en bekend maak als volgt —

Alle Commandanten, Veldcornetten en Voormannen van gewapende benden, burgers zijnde van de gewezen Republieken, zich steeds verzettende tezen Z.M. machten in de Oranje-Rivier-Kolonie en den Transvaal of eenig ander gedeelte van Z.M. Zuid-Afrikaansche bezittingen en alle leden van de Regeeringen van de gewezen Oranje-Vrijstaat en de gewezen Zuid-Afrikaansche Republiek zullen, tenzij zij zich overgeven voor den 15den September e.k., voor altijd verbannen worden uit Zuid-Afrika, de onkosten van het onderhoud van de families van zoodanige burgers verhaald kunnen worden en een last zijn op hunne eigendommen zoowel roerende als onroerende in de beide kolonien

God behoede den Koning!

Gegeven onder mijn hand te Pretoria den 7den dag van Aug. 1901.

KITCHENER, Generaal,
Hooge Commissaris Zuid-Afrika

BYLAE D (sien bladsy 139)

VOORSTEL VAN DIE IMPERIALE REGERING AAN DIE
VOLKSVERTENWOORDIGERS OP VERENIGING VOOR-
GEDRA.

Generaal lord Kitchener van Kartoum, Opperbevelhebber, en Zijn Eksellentie lord Milner, Hoge Kommissaris, namens de Britse Regering, en de heren S. W. Burger, F. W. Reitz, Louis Botha, J. H. de la Rey, L. J. Meyer en J. C. Krogh, namens de Regering der Zuid-Afrikaanse Republiek, en de heren M. T. Steyn, W. J. C. Brebner, C. R. de Wet, J. B. M. Hertzog en C. H. Olivier, namens de Regering van de Oranje-Vrijstaat, handelende namens hun respektieve burgers,

begerig zijnde de bestaande vijandelikheden te doen eindigen, komen overeen op de volgende punten:—

1. De burgermachten in het veld zullen dadelik hun wapenen nederleggen, met overhandigen van alle kanonnen, geweren en oorlogsmaterieel in hun bezit of onder hun beheer, en zullen zich weerhouden van enige verdere tegenstand tegen het gezag van Zijn Majesteit Koning Eduard VII, die zij erkennen als hun wettige souverein

De wijze en biezonderheden van deze overgave zullen geregeld worden tussen Lord Kitchener, Kommandant-Generaal Botha, Assistent-Kommandant-Generaal J. H. de la Rey en Hoofdkommandant De Wet.

2. Burgers in het veld, buiten de grenzen van de Transvaal en de Oranje-Rivier-Kolonie, en alle krijgsgevangenen, tans buiten Zuid-Afrika, die burgers zijn, zullen, bij het verklaren van hun aanneming van de status van onderdanen van Z M Koning Edward VII, trapsgewijze naar hun woningen teruggebracht worden, zodra vervoer verschaft en de middelen van hun bestaan verzekerd kunnen worden

3 Aan de burgers, die zich aldus overgeven, of die aldus terugkeren, zal niet ontnomen worden hun persoonlijke vrijheid of hun eigendom.

4 Gene rechtelijke stappen, civiel of krimneel, zullen genomen worden tegen enige burger, die zich aldus overgeeft, of die aldus terugkeert, voor enige daden in verband met het voeren van de oorlog Het genot van deze klausule zal zich niet uitstrekken tot zekere daden, tegenstrijdig met oorlogsgebruiken, welke door de Opperbevelhebber aan de Boerengeneraals medegedeeld zijn geworden, en welke door een krijgsgerecht gehoord zullen worden dadelik na het ophouden van vijandelikheden

5. De Hollandse taal zal onderwezen worden in publieke scholen in de Transvaal en de Oranje-Rivier-Kolonie, waar de ouders der kinderen zulks verlangen, en zal toegelaten worden in de Gerechtshoven wanneer het nodig is voor de betere en meer doeltreffende administratie van justitie

6 Het bezit van „rifles” zal, door het uitnemen van een licentie overeenkomstig de wet, toegelaten worden, in de Transvaal en de Oranje-Rivier-Kolonie, aan personen die ze voor hunne bescherming nodig hebben

7. Militaire administratie in de Transvaal en de Oranje-Rivier-Kolonie zal op de vroegst mogelijke

datum opgevolgd worden door civiele regering, en zodra omstandigheden het toelaten, zullen vertegenwoordigende instellingen, uitlopende op zelfregering, ingevoerd worden.

8. De kwestie van het schenken van het stemrecht aan naturellen zal niet beslist worden dan na de invoering van zelfregering

9 Geen speciale belasting zal gelegd worden op vast eigendom in de Transvaal en de Oranje-Rivier-Kolonie om de kosten van de oorlog te bestrijken.

10 Zodra de toestanden het toelaten, zal een kommissie, waarin de plaatselijke inwoners vertegenwoordigd zijn, in elk distrikt van de Transvaal en de Oranje-Rivier-Kolonie worden aangesteld, onder het voorzitterschap van een magistraat of andere ambtenaar, met het doel om behulpzaam te zijn in het terugbrengen van het volk naar hun woningen en in het verschaffen daarvan aan diegenen die, wegens oorlogsverliezen, niet in staat zijn zichzelf te voorzien van voedsel, herberg en de nodige hoeveelheid zaad, vee, gereedschappen, enz, onmisbaar voor het weder aanvaarden van hun gewoon beroep.

Zijn Majesteits Regering zal een bedrag van drie miljoen pond sterling ter beschikking van deze kommissie stellen voor de bovengenoemde doeleinden, en zal toelaten dat alle noten, uitgegeven krachtens wet No. 1 van 1900 van de Regering der Zuid-Afrikaanse Republiek, en alle kwitanties gegeven door de officieren in het veld van de gewezen Republieken, of op hun orders, aangeboden zullen worden aan een Rechterlike Kommissie die door de Regering aangesteld zal worden, en indien zodanige noten en kwitanties door deze kommissie bevonden worden behoorlik te zijn uitgegeven geworden, voor waardevolle konsideratie,

zullen zij door de eerstgenoemde kommissie aangenomen worden als bewijs van oorlogsverliezen geleden door personen aan wie zij oorspronkelijk gegeven werden. Behalve bovengenoemde vrije gift van drie millioen pond zal Zijn Majesteits Regering bereid zijn voorschotten bij wijze van leningen, voor dezelfde doeleinden te verstrekken, vrij van rente voor twee jaren en daarna terugbetaalbaar over een tijdperk van jaren met drie procent rente. Geen uitlander of rebel zal gerechtigd zijn tot het genot van deze klausule

BYLAE E (sien bladsy 144).

VOORSTEL VAN DIE VERGADERING VAN VOLKSVERTEEN-
WOORDIGERS, VERENIGING, DIE BRITSE TERME
AANNEMENDE.

Deze vergadering van Volksvertegenwoordigers voor beide de Zuid-Afrikaanse Republiek en de Oranje-Vrijstaat, gehouden te Vereniging van 15 Mei tot 31 Mei 1902, heeft met leedwezen kennis genomen van het voorstel, door Z.M. Regering gedaan in verband met het beëindigen van de bestaande vijandelijkheden, en van haar mededeling dat dit voorstel onveranderd moet goed- of afgekeurd worden. Zij betreurt het dat Z.M. Regering absoluut geweigerd heeft met de Regering der Republieken te onderhandelen op de basis van onze onafhankelijkheid of van onze Regeringen toe te laten met onze Deputatie in kommunikatie te komen. Ons volk toch heeft steeds gemeend dat niet alleen op grond van Recht, maar ook van de grote stoffelike en persoonlike opofferingen, voor zijn onafhankelijkheid gebragt, het een geponde aanspraak op die onafhankelijkheid heeft.

Deze vergadering heeft de toestand van ons land en volk ernstig overwogen en heeft vooral op de volgende feiten gelet.—

1. Dat de krijgspolitiek, door de Brits Militaire autoriteiten gevolgd, geleid heeft tot de algehele verwoesting van het grondgebied van de beide Republieken, met afbranding van plaatsen en dorpen, vernieling van alle middelen van bestaan en uitputting van alle hulpbronne, nodig voor het onderhoud van onze families, het bestaan van onze legermachten en het voortzetten van de oorlog.

2. Dat het plaatsen van onze gevangen families in de Koncentratie-kampen geleid heeft tot een ongehoorde toestand van lijden en ziekte, zodat in betrekkelijk korte tijd ongeveer 20,000 van onze dierbaren aldaar gestorven zijn en het afgrijselijk vooruitzicht ontstaan is dat bij voortzetting van de oorlog ons ganse geslacht op die wijze zal kunnen uitsterven

3 Dat de Kafferstammen buiten en binnen de grenzen van het grondgebied van de beide Republieken meest allen gewapend zijn en deelnemen in de strijd tegen ons en door het plegen van moorden en het aanrichten van allerhande gruweldaden een onbestaanbare toestand in vele distrikten van de beide Republieken veroorzaken, zoals nog onlangs gebeurd is in het distrikt Vrijheid, alwaar 56 burgers op gruwelijke wijze bij dezelfde gelegenheid vermoord en verminkt werden

4 Dat door proklamaties van de vijand, waaraan hij reeds begonnen is uitvoering te geven, de nog vechtende burgers bedreigd worden met het verlies van al hun los en vast eigendom en dus met totale stoffelijke ondergang.

5. Dat het door de omstandigheden van de krijg voor ons reeds lang onmogelijk is geworden, de vele duizende krijgsgevangenen, door onze krijgsmachten genomen, aan te houden en dat wij dus betrekkelijk weinig schade aan de Britse legermachten kunnen aanbrengen, terwijl de burgers die gevangen worden door de Britse legermachten, buitenslands gezonden worden, en dat, na 't woeden van de oorlog voor bijna drie jaren, er slechts een gering gedeelte overblijft van de strijdmachten waarmede wij de oorlog zijn begonnen

6 Dat dit strijdend overblijfsel, hetwelk maar een kleine minderheid van ons gehele volk vormt, te vechten heeft tegen een overweldigende overmacht van de vijand en bovendien in een feitelijke toestand van

hongersnood en ontbering van noodzakelijke levensbehoefte verkeert, en dat, niettegenstaande het aanwenden van onze uiterste pogingen en het opofferen van alles dat ons lief en dierbaar was, wij niet redelijkerwijze op een eventuele overwinning kunnen uitzien.

Deze vergadering is dus van mening dat er geen redelijke grond is te verwachten dat door het voortzetten van de oorlog het volk zijn onafhankelijkheid zal blijven behouden, en beschouwt dat onder de omstandigheden het volk niet gerechtvaardigd is met de oorlog voort te gaan, daar zulks alleen kan strekken tot de maatschappelijke en stoffelijke ondergang niet alleen van ons, maar ook van ons nageslacht

Gedrongen door bovenstaande omstandigheden en beweegredenen, draagt deze vergadering beide Regeringen op het voorstel van Z. M. Regering aan te nemen en namens het volk van de beide Republieken hetzelfde te ondertekenen

Deze vergadering van afgevaardigden drukt haar vertrouwen uit dat de toestanden, tans in het leven geroepen door de aanneming van het voorstel van Z. M. Regering, spoedig op die wijze mogen verbeterd worden, dat ons volk daardoor zal geraken tot het genieten van die voorrechten waarop het, op grond niet alleen van zijn verleden, maar ook van zijn opofferingen in deze oorlog, rechtmatig aanspraak meent te kunnen maken

Deze vergadering heeft met genoeg kennis genomen van het besluit van Z. M. Regering om een grote mate van amnestie toe te kennen aan die Britse onderdanen die de wapens aan onze kant hebben opgenomen en aan wie wij door banden van bloed en eer verbonden zijn, en drukt de wens uit dat het Z. M. moge behagen deze amnestie nog verder uit te breiden

BYLAE F (sien bladsy 215).

KORRESPONDENSIE TUSSEN PRESIDENT STEYN EN DIE
UNIE-REGERING.

Steyn,   aan   Generaal Smuts,
Bloemfontein.   Pretoria.

B/616 November 9. Fichardt en Colin juist terug. Zij rapporteren dat generaal De Wet nu weigert te komen. Zij kwamen gisteren bij hem aan gedurende het gevecht te Zandrivier. De Wet zegt dat terwijl hij zoals gewoonlik de Zondag stil wou houden, zag hij mannen op een kopje een eind van hem. Denkende dat zij van zijn manschappen waren, reed hij er heen, en toen hij op het kopje kwam, werd op hem geschoten, met het gevolg dat acht van zijn manschappen, onder wie zijn eigen zoon Danie, gedood werden, en een aantal gewond. Toen ontwikkelde zich een gevecht en het kommando van Cronjé werd verslagen. Colin is toen niet naar Beyers gegaan, en zal er dus geen bijeenkomst meer plaatsvinden. Mijn pogingen zijn tot mijn droefheid mislukt en moet ik tans maar geduldig wachten te zien of er niet later een ander gelegenheid zich mocht voordoen. Hadden de bloedvergietingen in de Vrijstaat en Transvaal niet plaatsgevonden, dan had ik nog altijd hoop dat er een uitweg zou worden gevonden—daarom was ik steeds zo angstig dat er niet met geweld

zou opgetreden worden Mij wordt geïnformeerd dat de ambulans-arrangementen bij de burgers onder de wapens veel te wensen overlaten. Is het niet mogelijk dat er stappen kunnen worden gevonden om in die behoefte te voorzien, ten einde het lijden van onze arme mensen te verzachten? Kan de Regering niet het nodige materiaal voorzien?

President Steyn,   aan   Generaal Smuts,
Bloemfontein,   Pretoria.

November 10. Generaal Beyers zoëven gekomen. Heb een lang gesprek met hem gehad. Mij dunkt het zal goed zijn als u hem een vrijgeleide kan geven naar generaal De Wet tezamen met zijn sekretaris. Ik vrees echter dat als de Regering op zijn houding, zoals uitgedrukt in uw telegram van gisteren, blijft staan, dat zaken dan moeilijk geschikt zullen kunnen worden. Ik zou ten sterkste aanraden dat de Regering van die houding zal afstappen en een brede vergevensgezinde politiek zal volgen, anders voorzie ik een toestand die misschien jaren kan duren en veel bloedvergieting en ellende kan veroorzaken, niet te spreken van de materiele schade. Generaal Hattingh is heden middag aangekomen en rapporteert dat de toestanden erger zijn dan men denkt. Gelieve mij zo spoedig mogelijk te telegraferen of u generaal Beyers een vrijgeleide kan zenden. Zijn vrijgeleide hierheen heeft hij eerst gisteren ontvangen.

B

Generaal Smuts,   aan   President Steyn,
                     Pretoria,   Bloemfontein.

D/0252

November 11. Ik heb stafofficier te Bloemfontein verzocht twee man met motor naar generaal Beyers terug te zenden. Het spijt mij dat ik generaal Beyers geen pas naar generaal De Wet kan geven, maar houding van generaal De Wet is zodanig dat ik geen nut van bijeenkomst verwacht en generaal Beyers dus moet verzoeken naar zijn kommando terug te keren.

Steyn,   aan   Generaal Smuts,
                     Tempe,   Pretoria.

B/631.

November 12. Uw telegram ter hand. Beyers zoëven vertrokken. Ik heb hem heel inschikkelijk gevonden en derhalve spijt het mij zeer dat u hem geen vrijgeleide naar generaal De Wet kan geven, want ik heb veel van die ontmoeting voor een vreedzame oplossing verwacht. Ook ik had plan om voor mij een motor zo te doen inrichten, dat ik stadig kon achterna gaan zover de krachten het zouden toelaten om dichterbij De Wet te komen en om, indien vereist, ook tegenwoordig te kunnen zijn. Moge God ons arme volk genadig zijn.

Generaal Smuts,   aan   President Steyn,
Pretoria,   Bloemfontein.

November 12   Uw B/631. Had ik enig nut van bijeenkomst verwacht, zou ik Beyers zeker een pas gegeven hebben. Hij is mismoedig en neerslachtig, en De Wet is vastberaden en gedetermineerd voort te gaan en enig gevolg van een ontmoeting tussen hen in uw afwezigheid zou zijn dat De Wet Beyers zou ompraten. Wij hebben gewacht om handelend op te treden in Vrijstaat in afwachting van bijeenkomst, totdat De Wet uiteindelijk 5,000 man op been had en in zijn toespraken aan zijn kommando's openlik zeide dat het hem vreemd voorkwam dat Regering zo begerig was met rebellen te onderhandelen, en totdat hij uiteindelijk na lang dralen weigerde bijeenkomst bij te wonen. Langer konden wij niet wachten en tenzij De Wet door overmacht overtuigd wordt, geloof ik niet dat hij voor redeneringen meer vatbaar is. Het is dus in hoogste belang van land en volk dat wij onze plicht als Regering doen.

BYLAE G (sien bladsy 217)

KORRESPONDENSIE TUSSEN PRESIDENT STEYN EN DIE
UNIE-REGERING.

Steyn,   aan   Generaal Smuts,
  Tempe,   Pretoria

November 16   Brand Wessels zoëven teruggekomen en rapporteert dat generaal De Wet gewillig is om, indien hij vrijgeleide kan bekomen en indien zulks ook aan generaal Beyers kan worden gezonden, tezamen met Beyers naar mij te komen en onderhandelingen te openen om te zien of er niet een weg kan worden gevonden waarlangs de vrede kan worden hersteld. Het schijnt dat het hem meer te doen is om zeker grieven die de burgers gevoelen, die hij met mij zal bespreken, hersteld te krijgen dan enig iets anders. Ik vertrouwd dat de Regering van deze gunstige gelegenheid gebruik zal maken, daar ik mij overtuigd houd dat wij op weg zijn om een vreedzame oplossing te krijgen. Het onderhoud zal in mijn tegenwoordigheid plaatsvinden—dus wordt uw bezwaar weggenomen. Zoals ik geïnformeerd word, wordt de toestand bij de dag erger. Zoals reeds gezegd, indien wij niet nu van die gelegenheid gebruik maken, dan voorzie ik een ellende van bloedvergieting die jaren zal duren. Weigert dus niet. Gij kent generaal De Wet en het is door de hoogste krachtsinspanning en invloedoefening dat hij overgehaald is geworden om naar mij

te komen Telegrafeer als u instemt, als u blijft aparte vrijgeleides voor beide Generaals naar mij en ook een vrijgeleide voor Brand Wessels om vrijgeleide naar De Wet te nemen en hem hierheen te vergezellen.

Generaal Smuts,   aan   Hoogedele Heer
Pretoria,   President Steyn.

November 17 De Regering heeft uw telegram van gisteren ernstig overwogen. Wij gevoelen dat de positie geheel veranderd is sedert generaal Botha eerst beroep op u maakte uw invloed op De Wet en Beyers te gebruiken om bloedvergieten te voorkomen. Toen hadden nog geen vijandelijkheden plaatsgevonden en De Wet en Beyers waren slechts bezig kommando's te vormen. Beyers wilde niet naar u gaan zonder De Wet en De Wet stelde van dag tot dag uit met klaarblijkelijk doel tijd te winnen om eerst grote macht op been te krijgen. Intussen braken vijandelijkheden in Transvaal uit en later in Vrijstaat, waarop De Wet botweg weigerde naar u te gaan. Sedert zijn bloedige slagen in Transvaal en Vrijstaat geleverd en velen gedood en gewond. Nog gisteren vond een slag plaats nabij Virginia met aanmerkelijke verliezen aan weerskanten. Wij gevoelen dat hoe gaarne wij ook vrede op eerbare basis begeren en verder bloedvergieten wensen te vermijden, de krijgstoestanden te ernstig zijn geworden om van Regeringswege de voorgestelde konferentie toe te laten. Zelfs nu nog weten wij niet of dit niet weer

een poging van de kant van generaal De Wet is om tijd te winnen. In zijn kommando's drijft hij openlik de spot met deze onderhandelingen en vraagt zijn burgers waarom Regering dan zo begerig is met rebellen te onderhandelen, en verzekert hij de arme misleide mensen dat beide u en generaal Hertzog met hem zijn, en daar nog geen van u naar uw volk publiek gegaan is om hen raad te geven en op hun plicht te wijzen, wordt uw stilzwijgen, hoe goed ook gemeend, door velen opgevat als goedkeuring van De Wet's houding en beweringen. De Regering heeft haar positie duidelijk gemaakt door verspreiding van een kennisgeving van de termen waarop rebellen die zich vrijwillig overgeven, behandeld zullen worden. Zodanig is publiek gevoel verbitterd dat er onder de getrouwe burgers grote ontevredenheid bestaat over de zachtheid dezer termen, en de Regering gevoelt dat de toestand nog erger en noodlottiger kan worden dan die vandaag is, indien rebellen toegelaten worden vrede op termen af te dwingen van Regering. Onvoorwaardelijke overgave op de basis van Eerste Minister's termen is noodzakelijk, met dien verstande dat er tans geen voornemen bestaat de doodstraf op de leiders toe te passen.

Terwijl wij dus niet kunnen toestemmen de verlangde vrijgeleiden te geven, is er alle waarschijnlijkheid dat generaal De Wet heden generaal Beyers ontmoet heeft of ontmoeten zal, en zij dus in staat zullen zijn langs eigen weg gedachten te wisselen en Regering desverkiezend te naderen. Het smart ons zeer dit antwoord op uw telegram te moeten geven, maar met het oog op de huidige toestand, de wijze waarop die ontstaan is, de waarborgen van de toekomstige vrede van Zuid-Afrika schijnt ons geen andere weg open.

Steyn,	aan	Generaal Smuts,
Tempe,		Pretoria.

November 18. Uw telegram ter hand. De inhoud daarvan is diep teleurstellend, maar daar de verantwoordelijkheid op de Regering rust, is het niet voor mij om haar houding te beoordelen. Meer is de zaak mij teleurstellend omdat reeds op een vorige gelegenheid na ernstig bloedvergieten de Regering nog een uitweg of een vreedzame oplossing gevonden had. Zij het mij vergund op te merken dat de feiten door u vermeld niet duidelijk de ware loop van zaken tekenen. Generaal Beyers heeft mij gezegd dat hij zou komen als generaal De Wet komt, maar voordat generaal Hertzog en Colin De Wet konden bereiken, werd door de Regering een aanval op generaal Beyers gemaakt, niettegenstaande dat ik gevraagd had dat niets zou gedaan worden om onderhandelingen te bemoeilijken. Dit optreden tegen generaal Beyers heeft ongetwijfeld De Wet in zijn houding geïnfluenceerd. Daar ik mij in de zaak op verzoek van generaal Botha mengde, was zijn optreden tegen generaal Beyers ook voor mij een teleurstelling. Ik ben overtuigd dat deze poging om de vrede te herstellen, ernstig gemeend was en niet slechts een toevlucht van De Wet om tijd te winnen. Uw informatie wat generaal De Wet aan zijn burgers omtrent Hertzog en mij zou gezegd hebben, kan niet juist zijn, want generaal De Wet zal geen onwaarheid spreken. Ook verwondert het mij dat u een aanmerking maakt over mijn stilzwijgen, daar ik reeds dadelijk na verraad van Maritz mijn houding aan generaal Botha heb duidelijk gemaakt, en te meer daar u mij tweemaal met Colin heeft doen weten dat u het niet wenselijk acht dat ik

vooreerst iets zou zeggen. Niemand kan aan mijn stilzwijgen de zin geven door u vermeld, daar mijn pogingen om vrede te bewerkstelligen algemeen bekend zijn. Om nu iets te zeggen nadat de zaken zulk een loop hebben genomen, zal meer vatbaar wezen voor een verkeerde uitleg dan mijn stilzwijgen. Ik heb eerlijk en oprecht getracht de ramp van ons land af te keren. Macht om te handelen heb ik niet. Ik kan alleen raad geven—en dit wordt niet altijd aangenomen. Mijn poging is dus weder mislukt. Ik zal mij verder stil houden en indien ik echter iets later voor mijn volk kan doen, dan staan mijn diensten ter uwer beschikking. Ik zend Brand Wessels met kopie van uw telegram aan generaals De Wet en Beyers, zodat zij met inhoud daarvan kunnen bekend worden, en indien zij zulks verkiezen, direkte onderhandelingen met de Regering kunnen openen. Wil zo goed zijn dadelik instructies te geven dat Wessels in staat gesteld wordt dit te kunnen doen.

Generaal Smuts,   aan   Zijn Hoogedelgestr.
 Pretoria,   President Steyn

November 19. Het spijt mij zeer dat u mijn antwoord zo scherp heeft opgevat. Mijn bedoeling was geenszins verwijten te maken, die onder huidige omstandigheden misplaatst zouden zijn, maar om de gronden duidelijk te maken waarom aan uw verzoek voor vrijgeleiden niet voldaan kon worden. Ik heb uitloop der omstandigheden ook van Colin niet verstaan dat generaal De Wet geïnfluenceerd was door vechten dat plaatsvond in Rustenburg en Lichtenburg. Aan uw verzoek om niet aanvallenderwijze in Vrijstaat op

te treden, werd gehoor gegeven totdat het feitelijk te laat was en de verzameling van grote rebelle-kommando's in Vrijstaat burgeroorlog zo goed als onvermijdelijk maakte. Het stoten van Cronjé op generaal De Wet nabij Doornberg was natuurlijk van weerskanten een bloot toeval, maar bewijst hoe onvermijdelijk vijandelikheden worden waar kommando's tegen elkaar in het veld zijn. Als u datums vergelijkt van generaal Botha's brief aan u en van generaal De Wet's finale weigering naar konferentie te Onze Rust te gaan, zal u zien met wat geduld onzerzijds is opgetreden. En het zal altijd een sterke kritiek op handelwijze der Regering zijn dat, terwijl zij in staat was zulks te beletten, zij generaal De Wet onder dekmantel van private onderhandelingen toeliet geheel noordelijk Vrijstaat ongestoord in zijn bezit te nemen. Ons gedrag was te wijten alleen en uitsluitelijk aan onze ernstige begeerte de eer van ons volk te redden en de ramp van een broederoorlog te voorkomen. Waar onze poging zo fataal mislukt is, zou het toch misdadig zijn dezelfde risiko weer te lopen, vooral daar wij niets uit eerste hand van generaal De Wet's houding weten, maar gevraagd worden alleen op horen zeggen te handelen, dat in strijd is met zijn eigen authentieke publieke toespraken te Vrede en elders.

Het grieft mij uit uw telegram te moeten zien dat u onder de indruk schijnt te verkeren alsof wij een verwijt of beschuldiging tegen u maken. Alleen was het mij te doen er op te wijzen dat het publiek niet in bezit van onze informatie is en velen door u stilzwijgen aan het dwalen geraken. Wel heb ik aan Colin gezegd dat onder de toen bestaande omstandigheden meer goed gedaan kon worden door persoonlijke bespreking met generaal De Wet dan publieke verklaringen, en dat een verklaring achterwege kon blijven alvorens u De Wet

gesproken had; maar ik verstond ook van Colin dat indien de konferentie mislukte, u misschien naar andere middelen zou grijpen om het volk voor te lichten. En dit was ook te verwachten, daar rebellie gepleegd werd door voorname voormannen van ons Afrikanervolk onder omstandigheden welke de dure verplichting op alle andere voormannen wierpen om hun positie niet alleen in privaat maar ten aanzien van het ganse volk klaar en duidelijk te maken.

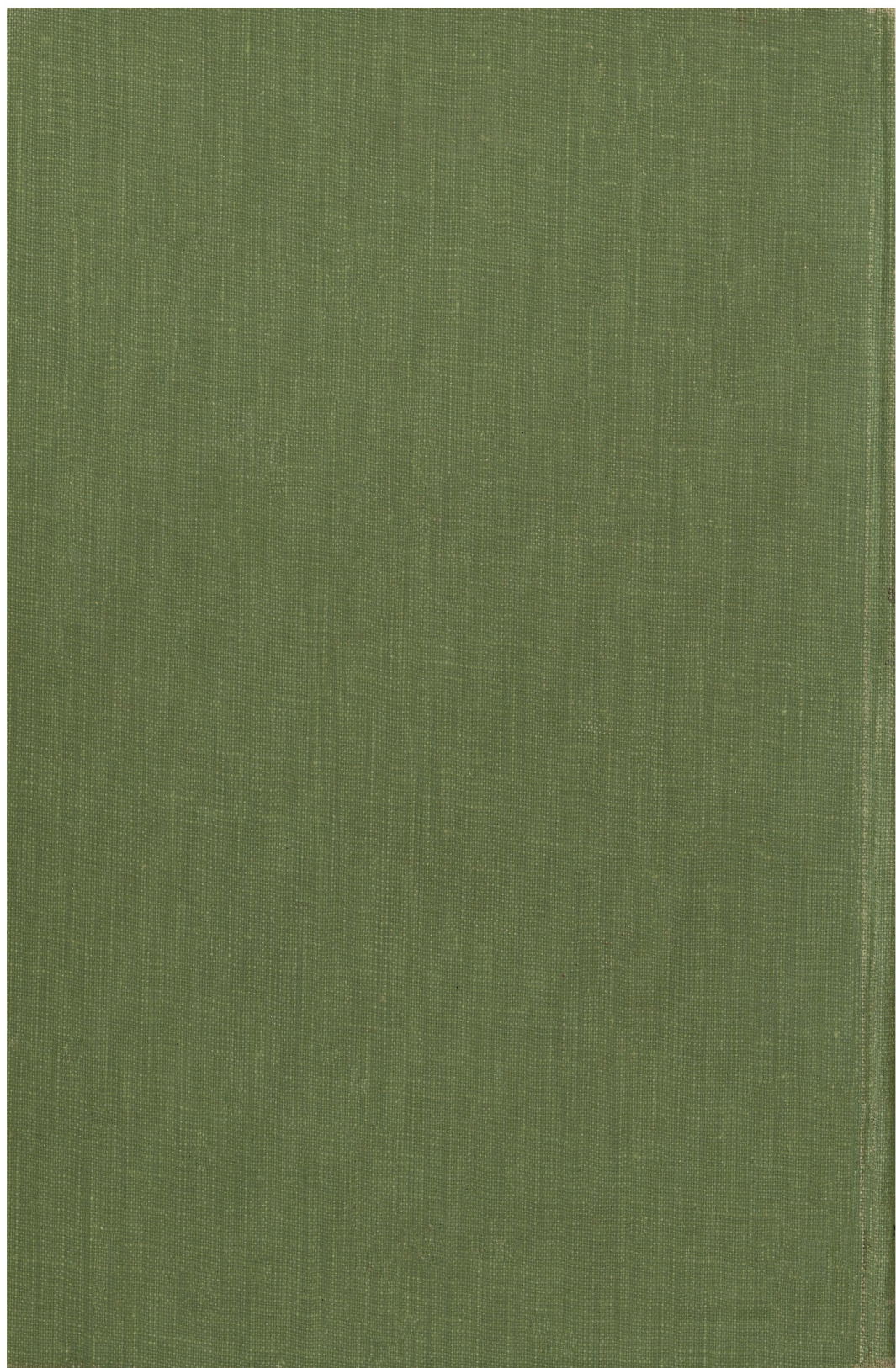
Het spijt mij dat een vrijgeleide aan Brand Wessels niet gegeven kan worden, maar indien u zulks verlangt, zal de Regering een kopie van mijn laatste telegram aan generaal De Wet en Beyers voor hun informatie mededelen.

Steyn,   aan   Generaal Smuts,
Bloemfontein,   Pretoria

November 20. Hartelik dank voor uw vriendelijke telegram. Een blind noodlot schijnt alle plannen in de war te sturen. De weigering van de Regering om konferentie toe te laten slaat meteen in duigen een ander plan om vrede te bewerkstelligen. De weigering om Brand Wessels een vrijgeleide te geven ontnemt een sterke invloed voor vrede bij generaal De Wet. De politiek van de Regering rê Duits-West-Afrika heeft in het begin mijn mond gesloten. De politiek nu om onverbiddelijke straf uit te delen, verbiedt mij te spreken, daar ik vrees dat die politiek ons nog in grotere ellende zal storten dan waarin wij nu verkeren. Hoewel geen voorman meer, mocht ik toch niet mijn geweten krenken. Het was niet mijn bedoeling om de

Regering en zekerlik niet u te beschuldigen dat u inderhaast in Vrijstaat had gehandeld, noch wil ik de houding van generaal De Wet verschonen. De tijd, echter, door hem gewonnen, werd ook echter door de Regering gebruikt om grote troepemachten in zijn nabijheid te konsentreren. Niemand heeft uw houding meer gewaardeerd dan ik. Mijn verzoek om niets te doen om onderhandelingen te bemoeilijken gold niet de Vrijstaat alleen maar ook de Transvaal. De botsing tussen De Wet en Cronjé was van de kant van Cronjé geen bloot toeval, want generaal Hattingh, die van generaal De Wet kwam op weg naar mij, wist dat De Wet onbewust was van Cronjé's tegenwoordigheid te Doornberg. Hattingh liet Cronjé door diens veldkornet Botha vragen om toch terug te trekken of op zij te gaan en smeekte hem om ons nog twee dagen tijd te geven ten einde te trachten vrede te verkrijgen; aan dit verzoek werd niet voldaan en het gevecht vond toen plaats. Nogmaals wil ik u verzoeken om noch het bovenstaande noch iets anders dat ik geschreven heb, te willen beschouwen als een verwijt of als een kritiek op uw politiek of daden: mijn doel is slechts om mijn hart aan u bloot te leggen en zodoende te verhinderen dat mijn houding misverstaan mag worden. Ik doe slechts wat ik beschouw mijn plicht; als ik die verkeerd opvat, dan zal ik de blaam er voor moeten dragen. Wat betreft de uitzending door u van een telegram direkt door u aan De Wet en Beyers, kan ik zeggen dat ik er niet dezelfde uitwerking van verwacht als wanneer het naar De Wet gebracht wordt door Brand Wessels, die reeds vroeger door mij bij deze onderhandelingen is gebruikt geworden, en wiens invloed bij De Wet een gunstiger faktor voor vrede is

CHRISTIAAN
DE WET

DEUR
J. D. KESTELL.